

PRIMORSKI GOSPODAR

List za povspesevanje kmetijstva v slovenskem Primorju.

Ureduje *Dominko Viljem*, ravnatelj slovenske kmetijske šole v Gorici v p.
Izdaja „*Goriško kmetijsko društvo*“.

Štev. 20.

V Gorici, dne 31. oktobra 1911.

Tečaj VII.

Obseg: 1. Ne zamudite jeseni gnojiti travnike, zlasti s Tomaževo žlindro!; 2. Varujte sadno drevje pred pedicem!; 3. Naše čebelarstvo; 4. Dendrin ali v vodi raztopen karbolinej; 5. Umna reja kuncev ali domačih zajcev (Nadaljevanje); 6. Gospodarske drobtinice; 7. Poročilo o delovanju c. k. kmet.-kem. poskuševališča v Gorici (Nadaljevanje).

Ponatisi iz »Primorskega Gospodarja« so dovoljeni le tedaj, ako se navede vir!

Ne zamudite jeseni gnojiti travnike, zlasti s Tomaževo žlindro.

Letos je zraslo na naših travnikih mnogo sena, toda zaradi suše malo otave. Da je spomladi zraslo veliko krme, moramo zahvaliti takratno gorko vreme, ki je pomagalo razkrajati organske snovi, ki so najvažnejše hranilne snovi, dušika.

Z obilno košnjo smo pa vzeli iz tal veliko hranilnih snovi in prihodnje leto se moremo le tedaj nadejati obilnega in dobrega pridelka na travnikih, in sicer tudi ob neugodnem vremenu, če s pridelkom iz tal vzete hranilne snovi prav vse nadomestimo s pravim gnojenjem.

S hlevskim gnojem travnike gnojiti seveda ni neuspešno, toda silno potratno, kajti le majhen del hlevskega gnoja, potrešenega po travnikih, pride res v prid, in najmanj $\frac{3}{4}$ njegove gnojilne moči se proč vržejo. Hlevski gnoj bodi za njive, kamor naj pride že na gnojišču dobro predelan in naj se **takoj** **podorje**.

Gnojnica naj pride čez zimo in zlasti konci zime vsa na travnike, ki bo dala rastlinam takoj užitnega dušika in se bodo potem travniki spomladi dobro obrasli, čeprav bo mrzlo vreme.

Gnojnica sicer nima v sebi veliko hranilnih snovi, a tiste, ki jih ima, so raztopljene in jih rastline lahko hitro užijejo, **zato je učinek gnojnice velik**, čeprav ne dolgotrajen.

Gnojnica pa pognoji pred vsem s svojim dušikom in deloma s kalijem; manjka ji pa silno važne fosforove kisline, ki je

tudi v našem hlevskem gnoju ni dovolj. **Brez zadostne fosforove kisline ne dajo travniki nikdar zadostnega pridelka in nikdar dovolj redilnega sena, ki dela živino rastno in njene izdelke (meso, mleko) zadostne. Le tam, kjer je dovolj fosforove kisline, zrasedo tečne detelje, dobre trave in druga žlahtna zelišča.**

Našemu hlevskemu gnoju manjka vsled dosedanjega gospodarstva v obilni meri fosforove kisline, in v naši zemlji že od narave ni veliko te važne hranilne snovi, zato se nikdar ne nadejamo dobrega in obilnega pridelka na travnikih, če jih tako ne gnojimo, da pride vanje dovolj te važne hranilne snovi.

Umen gospodar mora torej svoje travnike gnojiti s fosfatnimi gnojili.

Vpraša se, katero fosfatno umetno gnojilo kaže rabiti.

Izbirati imamo večinoma le med Tomasovo žlindro in med superfosfatom.

Superfosfat res izborno učinkuje, zlasti hitro, a ne dolgo časa, na travniku morda le dobri dve leti in poleg tega se umno sme rabiti le spomladi, ko je tako drugega dela dovolj.

Preskušeno najboljšo fosfatno gnojilo za travnike, in sicer tudi iz raznih gospodarskih ozirov, ostane za naše razmere še vedno Tomasova žlindra.

Poznamo travnike, ki so bili pred mnogimi leti, celo pred 15 leti pognojeni s Tomasovo žlindro in s kajnitom, in še danes ni učinek izbrisan!

Le mrva, ki zrasede na apnenih tleh, je sposobna za rejo lepe in rastne živine; žal, da naši kmetovalci še veliko premalo poznajo važnost apna za gnojenje in sredstvo za izboljšanje živine. Tomasova žlindra ima poleg fosforove kisline do 60% apna v sebi, ki je v taki obliki, da ga rastline lahko užijejo. To je neprecenljiva vrednost Tomasove žlindre, ki se vsled omalovaženja apna od strani naših gospodarjev veliko premalo upošteva. Kaj neprevidno ravnajo tisti, ki se na to dejstvo ne ozirajo in silijo k porabi superfosfata, ki tudi iz drugih ozirov na travnikih nikakor ne more nadomeščati Tomasove žlindre.

Kmetovalci, če hočete prav ravnati in svoje travnike umno gnojiti, tedaj rabite za nje kot fosfatno gnojilo pred vsem Tomasovo žlindro.

Gnojite svoje travnike sedaj jeseni, precej ko je mogoče in skozi vso zimo do konca meseca februarja s Tomasovo

žlindro. Ona nudi rastlinam skozi dolgo dobo let potrebno fosforovo kislino, nikdar premalo in nikdar preveč, kajti preveč tudi ni prav, **ker je potratno.**

Samo od fosforove kisline pa seveda rastline tudi ne žive; kdor bo rabil samo fosfatno gnojilo, bo kmalu doživel razočaranje, in če mu travnik potem opeša, naj ne pripisuje krivde gnojenju s Tomasovo žlindro, ampak samemu sebi.

Nikdar naj se Tomasova žlindra ne rabi sama, ampak vedno v zvezi z gnojili, ki dajejo zemlji tudi kalija in dušika, ki sta istotako potrebni hranilni snovi.

Gnojite torej kmetovalci v jeseni svoje travnike s Tomasovo žlindro in s kalijevo soljo, ter jim dajajte potrebnega dušika z gnojnico. Kjer pa iz kateregakoli vzroka ni mogoče gnojiti z gnojnico, tamkaj naj se spomladi rabi za travnike izbornato dušičnato gnojilo **amonjev sulfat**. Kdor bo tako ravnal, se sme zanašati na naše besede, da bo prideloval veliko najboljšega sena, ki bo živina po njem izborno uspevala.

Na oral se naj vzame n a j m a n j 300 kg Tomasove žlindre in 100 kalijeve soli in poleg tega je treba gnojiti tudi z gnojnico, ali pa se spomladi potrosi 100 kg amonjevega sulfata. Tomasova žlindra in kalijeva sol učinkujeta 3—4 leta in tudi dlje, dočim dušikovo gnojilo le eno leto.

Kdor gnoji samo s Tomasovo žlindro ali sploh samo s fosfati svoje travnike, ta doživi prej ali slej razočaranje; travnik mu bo pešal, zato naj se umen gospodar drži edino pravega navodila:

Pognoji v jeseni ali pozimi svoje travnike s Tomasovo žlindro in s kalijevo soljo, navozi vsako leto na nje gnojnice, in če te nimaš, pi jih vsako leto pognoji spomladi z amonijevim sulfatom.

Kdor se bo držal tega navodila, bo veliko pridelal tudi v suši in v mrzlem spomladanskem vremenu, kajti rastline bodo imele na razpolaganje vseh potrebnih hranilnih snovi: fosforove kisline, kalija, apna in dušika; kalijeva sol bo delala zemljo vlažno in gnojnica ali amonjev sulfat bosta dajala spomladi potrebnega dušika tudi takrat, kadar je vreme premrzlo, da bi organske snovi v zemlji gnile, ki morajo zalagati rastline z najvažnejšo hranilno snovjo, t. j. z dušikom, a le tedaj če razpadajo, kar pa je mogoče le ob gorkem vremenu.

Po »Kmetovalcu«.

Varutje sadno drevje pred pedicem!

Nastopil je oni čas, ko je treba začeti nastavljeni po deblih raznega sadnega drevja kolobarje, da se ne pritepe v njihovo krono oni škodljivec, kateri napravlja vsako leto veliko škodo t. j. takozvani **mali pedic ali zemljemerka**. Dasiravno smo že večkrat pisali o tem škodljivcu in priporočali našim sadjerejem, naj ga pridno zatirajo, kljub temu se malokateri za to pobriga in gleda mirno do golega objedeno sadno drevje. Zapomni si dobro, da če pedic drevje ogoli, mu to zelo škoduje in če ga ogoli več let zaporedoma, drevje celo usahne.

Poglejva najprej, kakšna živalica je ta pedic oziroma odkod prihaja na sadno drevje.

Mati pediceva je metuljček, kateri ima kratek in debel zadek, zelo kratka, krnjsta in rujavo prepasana krilca. Metuljčki prilezejo iz zemlje včasih že v oktobru, včasih pa šele v novembru in decembru ali početkom zime, vsled česar se zove ta škodlivec tudi **mali zmrzlikar**. Ker ima samica zelo kratka krilca, zato ne more letati in mora, če hoče priti v vrh drevja, laziti po deblu. Ko se je samica oplodila, spleza na razno sadno drevje ter položi na veje in mladike in sicer najraje blizu popkov kakih 300 jajčec, bodisi na kupčke ali pa posamezno.

Iz teh jajčec se izvale marca-aprila gosenčice, katere se zavrtajo v popke in jih razjedajo, pozneje pa objedajo mlade poganjke in listje, a tudi plodu ne prizanašajo. Pediceva gosenica ali kvartar objeda najrajši češnje, vendar pa ne prizanaša tudi hruškam, jablanam, češpljam, slivam, breskvam, marelicam, orehu, kostanju, leskvi, raznemu gozdnemu drevju in grmovju.

Gosenčic ni mogoče pokončati naravnost, ker so skrite med listjem, zato tudi škropljenje z ojstrimi raztopinami nič ne izda, ker jim ne pride do živega. Najlaže se zatre škodljivca, ako se zapre samicam pot na drevje o času, ko so se izvalile. Zabrani pa se, da se ne pritepejo v vrhe sadnega drevja, ako se priveže krog debela nalašč za to pripravljen papirni kolobar in ga nato namaže s kakim lepivom, na katerem se metuljeve samice prismole. Doslej se je še najbolje obnesla »Petrina«, ka-

tero ima v zalogi »Goriško kmetijsko društvo« in katero odda la kg po 50 v.

Da se to sredstvo obnese, naj se ravna na sledeči način:

1. Kolobarji naj se devajo ali privezujejo krog debel že v oktobru, ker kakor je bilo že povedano, izlezejo samice precej ob prvem mrazu. V krajih, kjer se zniža toplina že v septembru na 4—5 C, naj se nastavijo kolobarji že takrat.

2. Odrežejo ali odžgajo naj se veje enemu ali drugemu drevesu, ako se dotikajo veje drevesa, kateremu hočemo privezati kolobar. Poslednjega se ne smejo dotikati tudi trte in kolci, ker bi lahko po istih prilezala samica na ono drevo.

3. Ako ni mogoče dreves osamiti tako, da bi se drugih predmetov ne dotikala, naj se privežejo tudi krog poslednjih kolobarji, kakršni se privezujejo krog sadnih debel.

4. Naj se privežejo kolobarji tudi krog debel drugega sadnega drevja in ne le krog češnjevih debel posebno tedaj, če so bile gosenice pedica spomladi na prvih.

5. Kolobarje je nastaviti približno 1 m od tal. Naravnost na deblo naj se petrina ne stavi, ker se nahaja v nji mnogo katrama, kateri bi znal škodovati drevesni lubadi, za to naj se maže petrina na papir. Ker pa mora biti deblo na onem mestu, kamor se priveže papirni pas ali kolobar, gladko, ker bi sicer zlezla samica po razpokah, ki bi ostale med pasom in lubadjo, na drevo, zato naj se lubad kakih 20 cm na dolgem krog in krog debela ostrže. Ako pa ostanejo na lubadi kljub temu razpoke, zamažejo naj se z ilovico.

6. Nato naj se vzame kakih 15 cm širok pas iz močnega papirja (nikar naj se ne rabi v to svrhu kak drug papir, razun onega, ki je nalašč za to in katerega ima gorinavedeno društvo v zalogi!), ter ga priveže na gori imenovanem mestu krog debela. Ta papirnat pas naj se priveže enkrat zgoraj in enkrat spodaj trdno z vrvico. Gornji rob papirja naj se nad vrvico, s katero se je kolobar pritrdil, privije v obliki strehe nekoliko navzdol, da ne bo padal dež na petrino in jo ne odpere. Pazi naj se tudi, da se ne bo cedilo mazilo po deblu. Da se to prepreči, privije naj se papir pod spodnjim prevezom navzgor. Lahko se oveže krog debela nad kolobarjem še drug papir v obliki poveznjenega lijca.

7. Papirni pas naj se končno namaže z lepivom in sicer še precej dasi ne preveč na debelo, ker bi drugače lepivo o toplem

vremenu kapalo na tla. Namaže naj se s pomočjo lesene lopatice in pazi, da bo ves pas enakomerno pokrit s petrino.

8. Če se je petrina radi mraza preveč strdila ali se več ne sprijemlje, naj se potegne po nji s kakšno metljico da se mrena raztrže. Ako to ne izda, namaže naj se takoj vnovič s petrino. Pomazati se pa mora vnovič tudi one kolobarje, kateri so preveč na gostem pokriti z metulji.

9. Kolobarji naj se večkrat natančno pregledajo, sicer pa pozimi najmanj vsak mesec enkrat in pusti naj se jih na deblih do spomladi.

10. Še boljše je, če ostanejo kolobarji na deblih do konca aprila ali celo maja, ker popadejo takrat z drevja vsled mrzlih noči in viharjev pedičeve gosenice na tla, ter se vračajo po deblih na drevje.

Ravnaj po teh navodilih in ugoden uspeh ne izostane!

Naše čebelarstvo.

Kakor nam je utisnilo bridke spomine leto 1911. v kmetijski stroki — enako in nič boljši nam je podalo čebelarstvo, koje je tesno združeno s poljedelstvom.

Spomladansko cvetje in čebelna paša na Goriškem je bila srednje dobra in čebelarji so se nadejali, da shranijo nekaj kronic za svoj trud; ali neznosna suša jim je drugo zapela. Čebele so porabile o dolgotrajni suši skoro ves med, ki so ga nabrale na pomladanskem cvetju. Izjalovjilo se je tudi zadnje upanje — ajdovo cvetje, žeppek in pa jesensko vresje. Tako stoje sedaj čebelarji vsi obupani pred svojimi praznimi panji.

Dasiravno ve vsak čebelar, da potrebuje panj čebel 6 do 8 kg medu, če se hoče, da dobro prezimi, vzlic temu so puščali čebelarji panje, ki imajo komaj polovico potrebnega medu. Takšni plemenjaki morajo spomladi na vsak način poginti, kajti takrat porabijo za zalego vso ono strd, ki se jim je pustila. Če bi takšni panji zimo sicer prebili, pocepali bi pa spomladi drug za drugim. Tega pa čebelar ne sme pustiti. Moral bi ali uničiti toliko panjev, da bi z dobljeno strdjo druge okrepčal, ali pa bi

moral pustiti večje število panjev, ki so sicer dobro obljudeni, a imajo razmeroma premalo hrane za črez zimo in spomlad.

Da bi zamogli dobiti čebelarji letos drugod medu dovolj za svoje čebele, je izključeno; kajti letos bo medu komaj za zdravila dovolj. Treba si bo toraj pomagati s čim drugim, t. j. s sladkorjem. Ker je pa navadni sladkor predrag, bo šlo tudi to težavno. To je sprevidela tudi naša vlada in dovolila je vsled tega že lani brezdačni sladkor, t. j. tak, ki je kakih 50 v cenejši kot navadni sladkor. Ta sladkor je tako prirejen, da je uporaben samo za pitanje čebel; primešana je namreč temu sladkorju mala množina žagovine in zemlje. Ta sladkor je toraj, kakor pravimo — denaturiran, enako živinski ali rdeči soli. Ako pa se hoče ta sladkor dobiti, potreba je skupnega nastopa čebelarjev.

Čebelarji bi morali namreč točno navesti resničen položaj njihovih čebel in šele na podlagi teh podatkov bi se zamoglo potem prositi za brezdačni sladkor v svrhu pomladanskega krmljenja. Da pa dobimo goriški čebelarji kaj takega sladkorja za februar-marec, je treba, da takoj pričnemo. Čebelarji, ki hočejo dobiti brezdačni sladkor, naj toraj naznanijo to podpisnemu ali pa uredništvu »Prim. Gospodarja« v Gorici, da se ukrene potrebno.

Finančno ministerstvo bi znalo dovoliti 3 do 4 kg tega sladkorja za vsak potreben panj. Toraj oni g. tovariši-čebelarji, koji potrebujejo za svoje čebele sladkor, naj naznanijo razločno svoje ime, bivališče, zadnjo pošto, število panjev in množino sladkorja, ki jo žele dobiti.

J a n k o V o d o p i v e c,
nadučitelj in načelnik čeb. društva za srednje vipavsko dolino
v Kamnjah na Goriškem.

Dendrin ali v vodi raztopen karbolinej.

Dendrin je sredstvo, katero se uporablja za pokončevanje mrčesa in rastlinskih zajedalk na sadnem drevju. To sredstvo je v vodi raztopno in se da mešati z njo v poljubnih množinah. Voda, v katero se ga je zlilo, dobi mlečnato barvo ter se ne

zgosti ali zjé kakor nekatere druge vodene raztopine, zato se tudi ni bati, da bi se trtna ali drevesna škropilnica zamašila z njim. Za škropljenje sadnega drevja z dendrinovo raztopino se rabi lahko navadna škropilnica, kakršna se rabi za škropljenje trt, posebno pripravna za to pa je pri nas močno razširjena Pirchova škropilnica. Če se hrani dendrin v dobro zaprtih posodah, ohrani svojo moč leta in leta. Preden se ga rabi, naj se ga dobro premeša in zlije potem primerno množino v nekoliko mlačno vodo; posebno dobra za to je deževnica. Za pokončevanje mrčesa se priporoča vzeti 10—15 kg, za zdravljenje raka na sadnem drevju i. t. d. pa celo več kg dendrina na vsakih 100 l vode.

Kakor je posneti iz došlih poročil, bil bi dendrin zanesljivo sredstvo za pokončevanje mrčesa in rastlinskih zajedalk na sadnem drevju, kakor: krvave in ščitaste ušice, goseničje zalege, jabolčnega molja, cvetodera, hruškovega rilčkarja, zalege raznih listnih ušic, raka, smolike, glivic, ki povzročajo grintavost in gnitje sadja, nadalje raznih lišajev in mahu. Priporoča se škropiti z dendrinovo raztopino **le pozimi, ko je drevje golo, nikar pa ne, ko je drevje pognalo ali ozelenelo, ker baje listje osmodi.** Če se že hoče škropiti, škropiti se sme z njim le po lubadi debela in vej. Nekateri poročajo, da je dendrin dobro sredstvo tudi zoper bolhače, mravlje, krstice, bramorje, kurjake, da se dá tudi preprečiti, ako se debela z njim namažejo (oziroma z ilovico, kateri se ga primeša), da zajci in druga divjačina drevja ne ogloda in obje.

To sredstvo izdeluje tovarna za karbolinej R. Avenarius v Amstettenu na Nižje-Avstrijskem. Dobi se ga lahko od tam naravnost, dobi se ga tudi pri »Goriškem kmetijskem društvu« ter stane pri njem kg brez posode 60 v.

Umna reja kunccev ali domačih zajcev.

(Nadaljevanje.)

Nekaj dni pred skotenjem začne samica pripravljati gnezdo. Puli si s trebuha dlako, da z njo pokrije mladiče in da ti lažje najdejo sesce.

Črez 30—32 dni po oplemenitvi samica skoti. Število mladičev je različno. Navadno se suče od 2—12. Kadar je samo en mladič, je to silno nevarno, ker je ta navadno zelo velik in ga zajka zato prav težko skoti. Pa tudi črez 12 sega število.

Takoj po skotitvi se mora gnezdo pregledati in mrtvi mladiči odstraniti. Najbolje je tudi, da se odstranijo vsi slabiči, ker bi itak s časoma poginili, predno bi bili godni.

Kadar skoti samica več mladičev, kakor jih zamore dojití, podtaknejo se ti kakšni dojnici. To se lahko zgodi na sledeči način: Dojnica se oplemeni 1—2 dni prej nego prva plemenka. Ko slednja skoti, odstrani se dojenka za eno uro iz svojega hleva. V tem času se odvzamejo plemenki preobilni mladiči in se देनेjo v gnezdo dojnice. V eni uri se navzamejo tujci duha iz tega gnezda in mačeha jih več ne loči. Za dojnice se uporablja navadno holandske kunce.

Prvih 10 dni se mora gnezdo vsak dan pregledati in vsi mrtveci odstraniti. Ako ima starka dovolj mleka, so mladiči lepi in okrogli; nasprotno so pa vitki in slabi, če jim mleka primanjkuje. V zadnjem slučaju moramo premeniti krmljenje.

Ko so mladiči stari 9—11 dni, spregledajo. V tretjem tednu začno laziti po hlevu in poskušajo uživati hrano, ki jo dobiva mati. V tem času ne sme priti prav nič takega v hlev, kar bi zamoglo mladičem škodovati. Starka jih doji samo še zvečer. Akoravno dolgo odlašamo z odstavljanjem, vendar je še vsikdar prekmalu. Najprimernejši čas za to je deseti teden, akoravno so že v petem primerni za odstavo. V osmem tednu spremene namreč mladiči dlako v prvič in takrat jih največ pogine. Odstrani pa naj se starka, da mladiči ločitev lažje prebole. Hudo bi jim pač bilo, če bi izgubili z materjo tudi svoje staro domovje. Mladičev se ne sme plašiti, kajti vsak rejec mora gledati na to, da vzredi kolikor mogoče krotke živalice. V starosti 13 tednov, se imajo ločiti tudi mladiči po spolu. Samci smejo ostati skupaj do štirih mesecev, samice pa dotlej, da se začnejo same preganjati. Ena samica naj ne skoti na leto več nego štirikrat. Samca pa se sme uporabiti le dvakrat na teden.

Slednjič pride še n vrsto nakup kuncev. Pravi čas za nakup sta meseca listopad in gruden, ker je takrat cena najnižja in izbira največja. Takrat naj se kupi kunce, da se privadijo črez zimo novemu stanovanju in se začno na spomlad ploditi. Na-

kupljenih kuncev naj se nikdar ne zapre z onimi, ki so pri domu, ker bi se poslednji lahko okužili, ko bi imeli prvi slučajno kakšno nalezljivo bolezen.

V jeseni se pokoljejo tudi vsi pitanci.

Ako hočemo kunca opitati, ga moramo zapreti v majhen prostor, tako da ne more po volji v njem skakati, spreminjati v hrani in ga krmiti z ovsom in peteršiljem. Če storimo tako, lahko pričakujemo za trud po letu in v vsodbudo zanaprej mastno pečenko.

To poglavje ti bodi dragi čitatelj prvi vodnik v kuncereji, katero z veseljem gojiš in želiš imeti obilo uspeha! Bog ti ga daj!

K r m l j e n j e.

Kolikokrat se v kuncereji greši ravno v tej točki! Tu moramo razločevati rejca v mestu in rejca na deželi, ki ima vse sam in mu ni treba vsega kupovati. Prvi pa mora plačati prostorček, da si zamore postaviti zajčnike, treba mu je kupovati seno, kajti on ga sam ne pridela in vrh tega tudi nima prostora, kamor bi ga spravil več nego nekaj košev. Pogovorimo se najprej o tem, potem pridemo na drugega, to je rejca na deželi.

Akoravno je reja v mestu dražja, kakor na deželi, se še vendar izplača, ker je popolnoma enostavna. Kakor smo že omenili, mora biti suha krma — najbolje je seno — vedno pri rokah. Seveda bi naj po leti nadomestila sveža trava seno, vendar to meščan mnogo težje dobi nego seno. Ta lahko uporabi kuhinjske odpadke n. pr. krompirjeve lupine, različno vehovje od zelja, iztrebke od solate i. dr. Iz ostankov na mizi se lahko pripravi istotako jed za zajce. Kdor ljubi svoje kunce, ta ne bo štedil s časom, ne z denarjem, še manj pa s trdom. Če se krompir, ki je ostal na mizi, zopet prinese v kuhinjo, namoči naj se z mlekom in opoldanska hrana za zajčke je gotova.

O krompirjevih lupinah bodi povedano, da ne smejo imeti kali ali poganjkov, sicer se morajo skuhati, da izgube okus, ki ga drugače imajo v sebi. Zajčki naj dobivajo vsak dan po 50—70 zrn ovs, katerega pa lahko setertje nadomestuje košček kruha.

Takšna hrana ohrani sicer kunce pri življenju, vendar jih nikdar popolnoma ne zadovolji. Zadovoljila bi jih nalažje prosta paša, kakršno hočem potem v poglavju opisati. Prvo mesto

za to se pa dobi pri skrbnem rejcu-posestniku. Ta ima pač več vrst hrane in včasih ne ve, kaj naj bi dal svojim ljubim kuncem. Morebiti misli, najboljša je mlada detelja in zato jo hočem dati prav veliko. In če mu potem poginejo mladiči in postanejo starci otožni, sklepa in zavrača vso krivdo na bogve kaj. Pri nas smatrajo ljudje mlado deteljo za izvrstno pičo kucev, vendar temu ni tako. Kakor mnogo ta nežna rastlina škoduje, da žival — kakor pravimo — napenja in jo je le težko mogoče rešiti, tako se zgodi tudi pri kuncih. Detelja naj se poklada le, kadar je v cvetju. Vedno se mora paziti, da se ne krmi zajec z mokro ali celo zmrznjeno krmo. To je največji vzrok tolikih nesreč.

(Sledi še).

GOSPODARŠKE DROBTINICE.

Pazi, ko kupuješ Thomasovo žlindro! Thomasova žlindra je v prvi vrsti fosforno gnojilo. Fosforova kislina Thomasove žlindre se ne topi v vodi, kakor fosforna kislina v superfosfatu, zato se je mislilo v prejšnjih časih, da ne zamore služiti kot gnojilo. Mnogoštevilni poskusi pa so dokazali, da je prav drobno semleta Thomasova žlindra res izborno fosforno gnojilo. Že prav šibke kisline in kisli sokovi, ki jih izločujejo rastlinske korenine, zamorejo raztopiti fosforovo kislino v takšni žlindri, zato določajo vrednost Thomasove žlindre po množini ali pa po odstotkih v citronini kislini raztopne fosforove kisline. Kajti, čim več je v citronini kislini raztopne fosforove kisline v nji, tem več izda ali tem več pridelka se dobi, če se z njo pognoji. Pazite pa, da kupite vsaj takšno Thomasovo žlindro, ki ima od skupne fosforove kisline vsaj najmanj 80 odstotkov v citronini kislini raztopne fosforove kisline. Žalibog se prodaja včasih tudi manj vredna ali celo ponarejena Thomasova žlindra. Opozarjamo toraj naše kmetovalce, da se prodaja **zajamčeno čista Thomasova žlindra ali takšna brez vsake ptuje primesi izključno v plombiranih** (s svinčenim pečatom zapečatenih) **vrečah, na katerih so napisani zajamčeni odstotki fosforove kisline.**

S čim se kvari ali meša Thomasova ali Tomaževa žindra. Včasih se ponudi lahko, kateremu naših kmetovalcev po enaki ali celo po nekoliko nižji ceni za žindro, kakšen neizdaten rudninski fosfat pod imenom »fosfatova moka«. **Svarimo vas dragi kmetovalci, ne rabite takih gnojil, kajti dokazalo se je potom manjših in celo večjih poskusov, da nima fosfatova moka dovolj raztopne kisline in da se gnojenje s to moko vsled tega ne izplača. Poskusi so pokazali celo, da niti dvajsetkratna množina ne more nadomestiti Thomasove žindre.** — Tu in tam poskušajo mešati med Thomasovo žindro neizdatno fosfatovo moko. Profesor Petermann imenuje takšno mešanje, ponarejanje (kvarjenje).

Sploh, ko kupujete umetna gnojila, zahtevajte vselej od prodajalca, naj vam jamči za odstotke rastlinskih redilnih snovi. Takovkalijevnatih gnojilih, kakor v 40% kalijevi soli in kajnitu, za odstotke kalija, v žindri za odstotke skupne ali pa citratno raztopne fosforove kisline, v superfosfatu za v vodi in v citratu ali pa samo v vodi raztopne odstotke fosforove kisline in v solitru ter žveplenokislem amonijaku za odstotke dušča.

POROČILO.

o delovanju c. kr. kmetijsko-kem. poskuševališča
v Gorici v dobi od 1907 do 1910.

Svilarstvo.

(Nadaljevanje.)

2. Nabava izvirnega svilodnega semena iz skrajno jutrovih dežel.

V istih pokrajinah, kjer mlahavost pogostoma napada svilode, so v zadnjih letih uvedli križanje teh svilodov z rumenimi ali belimi pasmami iz skrajno jutrovih dežel. Posebno dobre za križanje so kitajske pasme z okroglim mešičkom, ki dajejo bogat pridelek svile. Pa tudi razne bele japonske pasme so v tem pogledu jako koristne.

Toda, kdor hoče križanja zavarovati proti mlahavici, treba, da jim od časa dočasa osveži kri. Dobava izvirnega semena s Kitajskega in Japonskega pa prizadeva navadno velike težave, pred vsem radi tega, ker v omenjenih deželah ne poznajo eksportne kupčije s svilodnim semenom; na drugi strani pa zato, ker so tamkajšnje pasme v obče tako okužene s telesečno boleznijo (pegavico), da je njihova reja oziroma razploditev naravnost nemogoča.

Že od leta 1907. se bavi naš zavod s tem važnim problemom ter dobiva v ta namen male partije izvirnega semena s Kitajskega, iz Mančurije, Koreje in z Japonskega.

Leta 1908. je tridentinski oddelek tirolskega deželnega kmetijskega sveta naprosil c. kr. ministerstvo za poljedelstvo, naj po avstro-ogrskih konzularskih oblastvih, ki imajo svoj sedež na Kitajskem in Japonskem, preskrbi znamenito množino izvirnega semena za križanje z domačimi pasmami, ki se je na Tirolskem prav dobro sponeslo. Ministerstvo je naročilo našemu zavodu, naj se bavi s to stvarjo. V ta namen smo sestavili imenovanim konzularskim oblastvom (v Šangaju in Kefoo na Kitajskem in v Johahama na Japonskem) podroben poduk, kako napravljati seme po celičnem sistemu, da bode seme zaleženo v žakljicah vkupe z dotičnimi metulji, da se bode mogla potem izvesti mikroskopična preiskava.

Semenske partije so došle septembra meseca 1908. dobro ohranjene. Žal, da so bile Kitajske, zlasti one iz okolice Wusieha v provinciji Kiangsu, tako okužene, da smo našli med njimi samo dve zdravi zalegi in ju ohranili v zavodu za izrejo.

Bolje pa se je obneslo z Japonskega uvedeno seme. Iz provincije Iwashiro je došlo vsega skupaj 4000 celic in sicer 2000 pasme Sechai-ichi in ravno toliko pasme Awobiki, obe z belimi mešički. Med prvimi je bilo okuženih 79, med drugimi 42%. Torej smo dobili vsega skupaj $17\frac{1}{2}$ unc po 30 gr popolnoma zdravega celičnega semena. Večji del tega semena smo poslali svilorejskemu zavodu v Trident, ostanek pa smo razdelili med nekatere semenogojence na Primorskem; samo nekoliko semena smo ohranili za svoje poskušnje v zavodu.

Z Japonskega so došle še nekatere majhne partije v obče zdravega semena, ki je bilo osamljeno položeno na lepenke (kartone) in tako pospravljeno, kakor je navada na Japonskem.

To seme je pripadalo raznim pasmam, katere dajejo vse bele mešičke in se imenujejo Akaoki, Hikaku, Koishimaru, Kuroba, Seihaku, Matamuskashi, Shinya in Tobuhine. Odločili smo je za poskušne reje.

Te poskušnje smo izvršili leta 1909. deloma v zavodu, deloma pri razumnih svilarjih in semenogojcih in po njih smo doznali, da je priporočati v množitev in daljno rejo samo pasme Awobiki, Koishimaru in Sechai-ichi, ker imajo posebne prednosti, dočim so druge gori navedene pasme v marsikaterem pogledu nesposobne za namen, za kateri bi morale posebno služiti.

Dve edino zdravi zalegi s Kitajskega došlega semena sta se tudi izredili in sta dali zadostno množino mešičkov. Od teh smo vzredili seme in ga razdelili med svilorejce.

Sicer pa smo leta 1909. še enkrat naročili izvirnega semena za poskušnje. Z Japonskega je zavod prejel mnogo semena takih pasem, ki dajejo bele mešičke v posameznih zalegah, osamljenih v celicah. Med tem semenom ni bilo ravno mnogo okužnega, tako smo lahko doberšen del razdelili med svilorejce.

Veliko slabše pa se nam je godilo z onim semenom, npravljenim po celičnem sistemu, ki smo ga zopet naročili s Kitajskega. To seme je prišlo iz druge kitajske dežele, ki je zelo oddaljena od poprej navedene, pa je bilo vendar skoro popolnoma okuženo in odbrati smo mogli samo posamezne zdrave zalege, katere smo leta 1910. vzgojili na poskuševališču, pa, žal, s prav slabim vspehom posebno radi rumenice.

Zahvaliti se imamo uljudnosti katoliškega misijonarja, bivajočega v Nankingu, da smo mogli dobiti leta 1909. tudi 4 lepenke kitajskega (kupčijskega) semena, med katerimi je bila ena močno, druge tri pa le malo okužene. Tudi te smo razdelili med interesente. Poskusne reje, ki smo jih napravili v zavodu, so se vsled raznih bolezni popolnoma ponesrečile. Pridelali smo prav malo mešičkov, ki so bili rožnate barve, podolgljati in nepriščedenjeni po sredi; metulji pa, kar jih je izfrčalo, so bili večjidel okuženi. Posamezne dobljene zalege so dajale večinoma dvojčke in so bile zato nesposobne za pleme.

Slednjč je zavod leta 1910. prejel iz Shangaja partijo izvirnih kitajskih celic okrogle, rumeno-zlate pasme, ki je prišla iz okraja Che - Kiang. Po mikroskopični preiskavi smo doznali,

da je 73% tega semena okuženega, 27% pa prostega pegavice. Prejeli smo dalje še 4 lepenke semena, najbrže iste pasme iz okraja Tsattlee, ki ne kaže do sedaj še nič telesečne okuženosti. Zdravi material razdelimo kakor po navadi in upamo, da pojde po sreči.

Gori navedena dejstva so potrdila naše slutnje. Toda vse te težave nam ne zlomijo poguma; zavod se hoče še dalje baviti s to važno zadevo, zanašajoč se, da slednjich doseže svoj namen.

3. Poizvedbe o rumenici.

S pomočjo novodobne mikroskopične tehnike smo v zadnjih letih nadaljevali biologične študije o razvoju praživalice *Microsporidium polyedricum*, zajedavca, ki povzroča rumenico v svilodih. Pri tej priliki smo prišli do prevažnega spoznanja, da je razvoj te neskončno majhne praživalice še veliko bolj zapleten, kakor se je mislilo do sedaj. To spoznanje potrjuje še bolj naravo tega zajedavca in dopušča, da ga moremo še natančneje razdeliti v sistemu Protozoov (praživalic).

Po vsakem načinu pa nam je še poizvedeti nekatere podrobnosti glede obnašanja tega zajedavca v dobi njegove naselitve in razplodbe v svilodovem telesu. Kadar bodemo s tem na jasnem, razkrije se nam tudi vzrok rumenice in ga lahko biologično popišemo.

Preiskave Protozoov in zlasti Microsporidov zahtevajo več let časa in skoro ni mogoče, da bi jih ena sama oseba v vsakem oziru popolnoma omagala. Zato nam je v pravo zadoščenje, da so se tudi drugi veščaki na polju protistologije, nemški in italijanski, kojim smo preskrbeli dotičnega gradiva, lotili preiskovanja tega zajedavca.

*
* *

Profesor dr. S. Prowazek v Hamburgu, ki se že dalje časa bavi s preiskavo rumenice in njenih vzrokov, je objavil pred kratkem sestavek v časopisu: »Archiv für Protistenkunde«, X. zv. str. 358—364, v katerem izraža svoje mnenje, da poliedrična zrnca, ki so značilna za to bolezen, niso nič drugega kakor kristaloidi nucleoproteidov in jih je smatrati za specifične pridelke posebnih reakcij.

Pisatelj zatrjuje ob enem, da je našel pravi vzrok rumenice. Po njegovem mnenju, povzročajo to bolezen prav drobna in mnogoštevilna zrnca, ki se nahajajo, če jih ogledujemo, prav močno povečane (2250 krat), v zasirjeni krvi na rumenici bolnega sviloda. Ta zrnca so leskeča, obla ali celo okrogla, podobna C o c c u s -u. Množé se s tem, da se počresno cepijo in zdi se, da imajo žoličnat ovoj (svetel rob). Pisatelj sega tako daleč, da jim začasno prideva ime C l a m i d o z o o n b o m b y c i s, ne zmeni se pa za to, da bi poizvedel kakor ona živé in ali so kužna ali ne.

Te dozdevne roditelje rumenice smo mi že davno zapazili; oni imajo zares nekako oblo ali skoro okroglo obliko in če jih ogledujemo pod močnim povekšalom, zapazimo na njih dve pičici, ki si stojita ravno nasproti druga proti drugi, kakor bi bila trosa z dvema polarnima zrnema. Neredkokrat imajo obliko ročnika in včasih drži počresna črta po njihovi sredi. Redkokrat dosežajo 1 M (mikromilimeter) premera, pa dosežajo in presežajo tudi lahko 2 M. Če povekšamo ta zrnca 650 krat, kar je malo, kažejo se, kakor leskeče pikice. Videti jih je, kadar je že bolezen močno razvita; takrat se prikazujejo združeni v kupcih in kakor bi bili oviti v žolčnato snov; ko se ta razpusti vsled razkrojitve, osvobodé se omenjena prav drobna zrnca.

Naša opazovanja pa nas učé, da se nahajajo ti dozdevni roditelji rumenice tudi v svilodih, ki imajo druge bolezni, kakor mlahavico, sušico, pa le tedaj, kadar je bolezen že močno razvita.

Če dalje z mikroskopom preiskujemo tolsto tkanino zdravega sviloda, kadar se levi (spi), ali pa bube, se lahko prepričamo, da so nekatere tolste stanice prenapolnjene s takimi zrneci. Tudi celična tkanina pod kožo je pred levitvijo napolnjena z njimi. Ta zrnca polarizujejo svetlobo; če delujemo na nje s stanjšano očetno kislino, dobimo one značilne rombične kristale, kakor jih daje scalnična kislina z vsemi njenimi nadaljevalnimi značilnimi reakcijami.

(Sledi še).

